

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral
MAKTABGACHA YOSHIDAGI BOLALARNING NUTQNI RIVOJLANISHIDA
TIBBIY-BIOLOGIK OMILLARNING RO‘LI

Ikramova Nodira Maxmudovna
Farg‘ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18974029>

Mavzuning dolzarbligi: Bolalarda nutqning shakllanishi va rivojlanishiga ta’sir etuvchi asosiy tibbiy-biologik omillar ko‘rib chiqiladi. Irsiy omillarning roli, ona qornidagi rivojlanish holati, ona salomatligi, erta yoshdagi somatik va nevrologik kasalliklar tahlil qilinadi. Nutqni to‘laqonli egallashda markaziy nerv sistemasi, eshitish va artikulyatsiya apparatlarining fiziologik yetukligi muhim ahamiyatga ega ekanligi ta’kidlanadi. Nutq rivojlanishi buzilishining oldini olish masalalariga ham e’tibor qaratildi.

Kalit so‘zlar: nutq, bolalar, tibbiy-biologik omillar, asab tizimi, eshitish, artikulyatsiya.

Tadqiqot maqsadi. Ushbu tadqiqotning maqsadi — maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq buzilishlari (dislaliya, alaliya) rivojlanishiga ta’sir etuvchi fiziologik omillarni aniqlashdir.

Tadqiqot metodologiyasi. Bolalarda nutq buzilishlarining shakllanishida tibbiy-biologik omillarning ahamiyati to‘g‘risidagi nazariy qoidalarni empirik tekshirish maqsadida nutq buzilishi tashxisi tasdiqlangan maktabgacha yoshdagi bolalar onalari o‘rtasida anketa so‘rovi shaklida amaliy tadqiqot o‘tkazildi. Tadqiqotning maqsadi bolaning notipik nutqiy rivojlanishiga olib kelishi mumkin bo‘lgan homila ichi, perinatal va irsiy-genetik omillarning chastotasi va ahamiyatini aniqlashdan iborat. Tadqiqotda logoped, bolalar nevrologi yoki psixonevrolog ro‘yxatida turuvchi 3 yoshdan 6 yoshgacha bo‘lgan bolalarning 58 nafar onasi ishtirok etdi. Tadqiqot vositasi sifatida yopiq va yarim tuzilmali savollarni o‘z ichiga olgan, quyidagi mavzuviy bloklar bo‘yicha guruhlangan tizimli so‘rovnoma xizmat qildi: - homiladorlik anamnezi (infeksion, somatik va psixoemosional omillar); - tug‘ruq va perinatal davrning kechish xususiyatlari; - bolaning erta rivojlanishi to‘g‘risidagi ma’lumotlar; - oilaviy anamnez (yaqin qarindoshlarda nutq yoki nevrologik buzilishlarning mavjudligi).

Taxlil va natijalar. 63% onalarda homiladorlikning noxush kechishi bilan bog‘liq xavf omillari aniqlangan, jumladan:

1. virusli infeksiyalar (shu jumladan TORCH-kompleks) - 21%; 2. ovqatlanish buzilishi bilan ifodalangan toksikoz - 16%; 3. Uzoq muddatli surunkali stress - 14%; 4. medikamentoz ta’sir (o‘z-o‘zini davolash yoki shifokor bilan kelishilmagan preparatlar) - 12%. Perinatal asoratlar (gipoksiya, asfiksiya, operativ tug‘ruq) 38% respondentlarda qayd etilgan. 28% hollarda yaqin qarindoshlarida nutq rivojlanishining kechikishi, disleksiya, dizartriya yoki nutq buzilishining boshqa shakllarini o‘z ichiga olgan og‘ir oilaviy anamnez qayd etilgan. Taxminan 17% so‘rovnomalarda bir vaqtning o‘zida ham ona qornidagi patologiyalarni, ham irsiy omillarni aks ettiruvchi omillar mavjud bo‘lib, bu bolalarda nutq buzilishlarining ko‘p omilli etiologiyasini ko‘rsatadi.

Muhokama. Anketa so‘rovi ma’lumotlari eng muhim biologik va irsiy xavf omillarini aniqlashga imkon berdi. Olingan natijalar xavf guruhidagi bolalarni erta tibbiy-psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlashning dolzarbligini, shuningdek, homilador ayollar va ularning oilalariga naslda nutq rivojlanishining potensial buzilishlarini minimallashtirish uchun maslahat berish zarurligini tasdiqlaydi.

Xulosa. Bolaning nutqiy rivojlanishi genetik xususiyatlardan tortib, hayotining dastlabki yillaridagi somatik va nevrologik salomatlikkacha bo‘lgan tibbiy-biologik omillar majmuasi bilan belgilanadi. Profilaktika, erta tashxis qo‘yish va mutaxassisning o‘z vaqtida yordamini o‘z ichiga olgan kompleks yondashuv nutq buzilishlari xavfini kamaytirishga imkon beradi va muloqot ko‘nikmalarining uyg‘un rivojlanishiga ko‘maklashadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ахутина, Т. В. Преодоление речевых нарушений у детей: комплексный подход. М.: Академия, 2018. 200 с.
2. Башина, В. М. Ранний детский аутизм: становление диагноза и особенности терапии. DOI: 10.17759/aut.2017130204 // Аутизм и нарушения развития. 2017. Т. 15, № 2. С. 25–34.

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral

3. Белоусова, Е. Д., Никанорова, М. Ю. Перинатальные поражения центральной нервной системы: клиническая картина, диагностика, лечение. // Журнал неврологии и психиатрии им. С.С. Корсакова. 2019. Т. 119, № 2. С. 101–108. DOI: 10.17116/jnr.2019.2.101
4. Винарская, Е. Н. Раннее речевое развитие ребенка и проблемы дефектологии. М.: Просвещение, 2017. 176 с.
5. Громова, О. Н. Методика формирования начального детского лексикона. М.: ТЦ Сфера, 2015. 128 с.